

23.9.2013

Dnro 2015/4/11

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Jussi Pajujoja

Esittelijä: Oikeusasiamiehensihteeri Iisa Suhonen

ITSETUHOISEN HENKILÖN SÄILYTYSTURVALLISUUS POLIISIVANKILASSA JA TURVALLISUUSTIETOJEN VÄLITTYMINEN VANKILAAN SIIRTÄMISEN YHTEYDESSÄ
(seloste)

Kantelu

Kantelija arvosteli poliisin menettelyä poikansa asiassa. Kantelijan mukaan hänen poikansa oli yrittänyt sytyttää poliisin säilytystilassa (poliisivankila) sellinsä tuleen. Kantelija halusi tietää, oliko poikaa käytetty lääkärissä itsetuhoisen käyttäytymisen johdosta. Jos lääkäri oli tavannut hänet, kantelija halusi tietää, oliko lääkäri määrännyt lääkettä ja miksi hänen poikaansa ei ohjattu hoitoon.

Tapahtumatiedot pääpiirteittäin

Asiaa selvitetessä ilmeni, että kantelijan poika oli aiheuttanut poliisivankilassa sellissään tulipalon sytyttämällä käytössään olleilla tupakointivälineillä patjansa, peittonsa ja joitakin roskia tuleen. Hän oli ennättänyt hengittää siinä määrin savua, että häntä käytettiin terveyskeskuspäivystyksessä. Seuraavana aamuna hänet siirrettiin tutkinnanjohtajan päätöksellä kameravalvottuun säilytystilaan itsetuhoisuuden takia. Siirrosta ilmoitettiin myös poliisivankilan lääkärille. Aamupäivällä tarkkailuun otettu peitti valvontakameran, minkä vuoksi hänen turvallisuutensa takaamiseksi säilytystilasta haettiin pois peittämiseen soveltuvat tavarat. Myös tästä ilmoitettiin poliisivankilan lääkärille. Vapautensa menettänyt siirrettiin saman päivän aikana takaisin tavalliseen selliin ja pois otetut tavarat annettiin hänelle takaisin.

Vajaan kahden viikon kuluttua tapahtuneesta vapautensa menettänyt kertoi poliisivankilan henkilökunnalle syöneensä ajatuksissaan kokonaisen lyijykynän. Tästä oltiin yhteydessä sairaalan päivystävään lääkäriin, jonka mukaan se ei ollut vaarallista tai myrkyllistä. Selvityksestä ei ilmene, että tapahtumasta olisi ilmoitettu poliisivankilan lääkärille. Poliisivankilan lääkäri tapasi vapautensa menettäneen ensimmäisen kerran tämän omasta pyynnöstä noin kuukauden kuluttua sen jälkeen kun tämä oli tuotu poliisivankilaan. Keskustelun ja tutkimuksen perusteella lääkäri määräsi lääkitykset.

Kolmen päivän kuluttua lääkärin tapaamisesta vapautensa menettänyt siirrettiin tutkintavankilaan. Siirtopäivän aamuna häntä kuulusteltiin vahingonteosta epäiltynä. Hän kertoi palon sytyttämisen johtuneen siitä, että ”häneltä meni hermot”. Saman päivän iltana vapautensa menettänyt sytytti vankilassa sellinsä patjan ja vuodevaatteet palamaan. Hän sai palon seurauksena mm. toisen ja kolmannen asteen palovammoja, joita hoidettiin yliopistosairaalassa.

Sellipalo

Selvityksestä ei ilmennyt seikkoja, joiden perusteella poliisilla olisi ollut aihetta epäillä ennen tulipalon sytyttämistä vapautensa menettäneen aiheuttavan tai yrittävän aiheuttaa tupakoinnilla vaaraa itselleen tai muille. Apulaisoikeusasiamies (jäljempänä AOA) ei todennut virheellisyyttä siinä, että vapautensa menettäneelle oli alun perin annettu selliin tupakointia varten tulentekovälineet. AOA totesi kuitenkin, että kaikissa poliisivankiloissa tupakointi sellissä ei ole sallittua, vaan se tapahtuu esimerkiksi poliisivankilan ulkoilutilassa. Silloin kun tupakointi on järjestetty ulkoilutilassa, siitä ei myöskään aiheudu tässä tapauksessa syntynyttä vaaraa.

Tarkkailu

Vapautensa menettäneen siirtämiselle tarkkailuun oli laillinen peruste hänen itsetuhoisen käyttäytymisensä vuoksi. Tarkkailuun siirtämisestä myös ilmoitettiin poliisivankilan lääkärille. Puuttuvasta merkinnästä johtuen AOA ei kuitenkaan pystynyt arvioimaan, oliko ilmoitus tehty putkalain tarkoittamalla tavalla viipymättä. Sen sijaan kukaan terveydenhuollon ammattihenkilö ei ollut käynyt tarkastamassa vapautensa menettänyttä tarkkailun aikana, kuten putkalaki edellyttää. AOA piti huolestuttavana sitä, että ilmeisesti poliisivankilan lääkäri ei ollut edes tietoinen tästä velvollisuudesta.

Koska lääkäri tai muu terveydenhuoltohenkilökuntaan kuuluva virkamies ei ollut tutkinut tarkkailuun sijoitetun terveydentilaa mahdollisimman pian sen jälkeen kun hänet oli siirretty tarkkailuun, asiassa ei ollut menetelty putkalain mukaisesti. Myöskään tarkkailusta tehtävät merkinnät eivät olleet kaikilta osin valtioneuvoston asetuksen mukaiset. AOA saattoi tämän poliisilaitoksen ja lääkärin tietoon.

Tupakointivälineiden luovuttaminen sellipalon jälkeen

Poliisin selvityksen mukaan vapautensa menettänyt käyttäytyi tarkkailun jälkeen asiallisesti ja hänelle annettiin tupakat ja tulentekovälineet takaisin säilytystilaan muutamien päivien jälkeen.

Tupakointivälineiden luovuttamisesta sellipalon ja tarkkailun jälkeen ei ollut tehty merkintää kiinniottopöytäkirjaan. Asiaa arvioitaessa AOA:lla ei ollut siten tietoa siitä, milloin tämä oli tapahtunut ja miten kauan vapautensa menettäneen käyttäytymistä oli seurattu ennen kuin hän oli saanut takaisin tupakointivälineensä. Selvityksen perusteella näytti siltä, että poliisivankilassa oli tehty tältä osin yksilöllinen arvio. AOA ei voinut kuitenkaan olla toteamatta, että sen jälkeen kun vapautensa menettänyt on aiheuttanut tulipalon sellissään, tulee tulentekovälineiden luovuttamisessa olla pidättyväinen. Kun otettiin vielä huomioon, että vapautensa menettänyt oli laitettu eristykseen itsetuhoisuuden vuoksi, olisi ollut myös vahvoja perusteita sille, että hänelle ei olisi luovutettu enää tulentekovälineitä haltuun.

Terveydenhuolto

AOA ei voinut todeta käytettävissään olleen selvityksen perusteella, että vapautensa menettäneelle ei olisi järjestetty hänen tarvitsemaansa terveyden- ja sairaanhoitoa hänen ollessaan vapautensa menettäneenä poliisivankilassa. Hänet oli viety terveyskeskuspäivystykseen tutkittavaksi hänen hengitettyään savua. Sen lisäksi hän oli päässyt poliisivankilan lääkärin vastaanotolle.

Säilytystilan esimies totesi selvityksessään, että terveyskeskuspäivystyksen olisi ollut mahdollista ottaa vapautensa menettänyt heti lääkärin mielenterveyden arvioon, mikäli siellä olisi sitä pidetty tarpeellisena. Potilastiedoista ilmeni, että terveyskeskuspäivystyksen lääkäri ei ollut tehnyt tutkittavan psyykkisestä tilasta merkintöjä. Diagnoosiksi on merkitty ainoastaan hiilimonoksidin myrkyvaikutukset. Merkintöjen perusteella lääkärillä on ollut esitietona ainoastaan se, että tutkittava oli sytyttänyt sellissään roskakorin tuleen. Mikään ei viitannut siihen, että mukana olleet poliisimiehet olisivat ilmoittaneet lääkärille vapautensa menettäneen olevan itsetuhoinen. Ilmeisesti myöskään tutkimuksen aikana lääkärillä ei ole herännyt tällaista epäilyä. Tänne toimitetuista potilastiedoista ei ilmennyt myöskään merkintöjä lyijykynän syömisen vaarallisuutta koskeneesta tiedustelusta ja siihen annetusta vastauksesta.

Mitä tuli säilytystilan esimiehen selvityksessä todettuun siitä, että tutkinnanjohtajan tehtävänä on päättää, lähetetäänkö vapautensa menettänyt mielenterveyden arvioon ja että hän saa tiedot henkilön voinnista jutun tutkijoilta, AOA totesi laillisuusvalvojan ratkaisukäytännössä suhtaudutun kriittisesti tutkintavankien poliisivankilasäilytykseen. Tutkintavastuun ja säilyttämisvastuun tulisi olla hallinnollisesti ja tosiasiallisesti eriytettyä (näin esimerkiksi AOA:n ratkaisussa 18.10.2011, dnro 1351/2/10).

Vapautensa menettäneen lähettäminen ulkopuoliseen hoitoon tai tutkimukseen ei liity esitutkinnan suorittamiseen. Tätä koskevaa päätösvaltaa ei olekaan putkalaissa määrätty vapautensa menettäneen asiaan määrätylle tutkinnanjohtajalle tai tutkijalle vaan säilytystilan esimiehelle. Silloin kun kyse on kiireellisestä tilanteesta, on luonnollista, että vapautensa menettäneen valvonnasta vastaava vartija tekee päätöksen hoitoon lähettämisestä. AOA katsoikin, että päätös vapautensa menettäneen lähettämisestä mielenterveyden arvioon kuuluu ensisijaisesti säilytystilan esimiehelle.

Tiedonkulku poliisivankilasta vankilaan

AOA totesi, että tässä tapauksessa poliisin ja vankilan välinen tiedonkulku ei ole toiminut. Viranomaisten välillä on ollut epätietoisuutta siitä, miten säilytysturvallisuustiedot siirtyvät silloin kun tutkintavanki siirretään poliisin säilytystilasta vankilaan. Poliisin tutkinnasta vastaavan käsityksen mukaan vapautensa menettäneen mukana vankilaan siirtyy myös kiinniottopöytäkirja. Säilytystilasta vastaavan mukaan tiedonkulku ei kuulu lainkaan poliisivankilalle. Vankilan selvityksestä ilmeni, että kiinniottopöytäkirja ei siirry vankilaan. Lisäksi ainakaan tässä tapauksessa ei ole ollut käytössä selvityksessä mainittua vankipassi-lomaketta, johon olisi voinut tehdä säilytysturvallisuusmerkintöjä.

Nyt puheena olevana ajankohtana on ollut voimassa sisäasiainministeriön poliisiosaston määräys vankeinhoitolaitoksen ja poliisin yhteistyöstä (SM-2007-03387/Tu-411), jonka voimassaoloaika oli 17.12.2007–16.12.2012. Saadun tiedon mukaan määräyksen voimassaoloaika ei ole jatkettu, vaan sitä päivitetään parhaillaan. Ohjeen kohdassa 7, joka käsittelee tutkintavankia, on todettu muun muassa seuraavaa:

Kun vanki siirretään poliisivankilasta yleiseen vankilaan, poliisin tulee ilmoittaa yleiselle vankilalle vankiin liittyvistä vangin ja muiden henkilöiden turvallisuuteen vaikuttavista seikoista. Tällaisia ovat esimerkiksi tiedot hänen väkivaltaisuudestaan. Poliisin on tarkastettava poliisivankilassa oleva vanki ennen hänen siirtämistään yleiseen vankilaan sen varmistamiseksi, ettei tällä ole hallussaan esineitä tai aineita, joilla hän voi vaarantaa säilyttämisen taikka aiheuttaa vaaraa itselleen tai muille.

Asiasisällöltään samanlainen asiakirja on annettu vankeinhoidon puolella Rikosseuraamusviraston ohjeena (3/302007). Siinä tosin esimerkkiluettelossa on mainittu väkivaltaisuuden lisäksi myös vangin itsetuhoisuus.

Poliisin ja vankilan väliseen tiedonkulun puutteeseen on ottanut kantaa myös oikeusasiamies Petri Jääskeläinen tutkintavangin kuljetusta ym. koskevaan kanteluun 20.3.2013 antamassaan päätöksessä (dnro 4222/4/11, luettavissa oikeusasiamiehen verkkosivuilla). Yhdyn siinä todettuun tiedonkulusta poliisin ja vankilan välillä. Totean lisäksi, että poliisin on otettava huomioon tietoa välittäessään myös salassapitoa koskevat säännökset. Vielä voimassa olevan poliisilain (493/1995) 43 §:ssä säännellään poliisin henkilöstöön kuuluvan virkamiehen vaitiolovelvollisuudesta. Vaitiolovelvollisuus ei kuitenkaan säännöksen mukaan estä asian ilmaisemista viranomaiselle tai julkista tehtävää hoitavalle yhteisölle, jolla säädetyn tehtävänsä vuoksi on tarve saada tieto muutoin salassa pidettävästä seikasta taikka henkilön luotettavuudesta tai sopivuudesta (3 mom). Vaitiolovelvollisuus ei myöskään estä ilmaisemista sellaisia tietoja, joiden ilmaiseminen on yksittäistapauksessa tarpeen muun muassa hengelle tai terveydelle vaarallisen tapahtuman välttämiseksi (4 mom, 525/2005).

AOA totesi yhteenvedona tiedonkulusta, että poliisin ja vankilan yhteistyöstä on ollut tapahtuma-aikana olemassa ohje, jossa on ohjeistettu nyt puheena ollutta asiaa. Siitä ei kuitenkaan ilmene, mille poliisin taholle kuuluu ilmoittaa vankilalle tutkintavangin turvallisuuteen liittyvistä seikoista. AOA katsoi, että poliisin tulee antaa menettelytapaohjeet, joissa määritellään selvästi kenen tehtäviin kuuluu olla yhteydessä vankilaan tutkintavangin säilytysturvallisuutta koskevista asioista ja miten tämä tapahtuu.

AOA saattoi käsityksensä tiedonkulun epäonnistumisesta ja ohjeistuksen tarpeellisuudesta asianomaiselle poliisilaitokselle ja Poliisihallitukselle.